

Ծ Ա Ղ Ի Կ

ՄԱՆ ԿԱՆ Յ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

Դաստիարակութեան եւ Կրթութեան

ԾԱՂԻԿ ՄԱՆԿԱՆՅՐ կը հրատարակուի ամէն ուրբաթ օր, ի բաց առեալ Յունիս եւ Յուլիս ամիսները: Բաժանորդագիրն է ԿԱՆԻԿ, Պօլսոյ եւ գաւառաց համար, տարեկան 50 դանեկան. վեցամսեայ 25 դանեկան, եռամսեայ 15 դանեկան: Այլ երկրաց համար 12 ֆրանկ, իւրաքանչիւր թիւը կ'արժէ 50 փարա: Գաւառներէն դրոշմաբուրդը ալ կ'ընդունուի: Բաժանորդագրութեան համար դիմել առ Տիօրէն—Խմբագիր Միհրան Ասֆանդ, Էսկի Ջապթիէ հասէսի թիւ 61, Նշան Կ. Պերպերեանի տպարանը:

ՏԱՐԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑԲ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԽՆԴՐԷ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՏԵԱՌՆԷ

Եւ երևցաւ Տէր Սողոմոնի ի քուէն գիշերոյ, եւ ասէ Տէր Սողոմոն. Խնդրեա՛ դու քեզ խնդիր ինչ, եւ ասէ Սողոմոն. Դու արարեր ոգորմութիւն մեծ ընդ Դաւթի հօր իմոյ, որպէս եւ շրջեցաւ առաջի քո ճշմարտութեամբ եւ արդարութեամբ, եւ ուղղութեամբ սրտի ընդ քեզ. եւ պահէցեր նմա զողորմութիւնս զայս մեծ՝ տալ որդւոյ նորա նստել յաթոռ նորա, եւ արդ, Տէր Աստուած իմ, դու ետուր զծառայ քո փոխանակ Դաւթի հօր իմոյ, եւ ես եմ մանուկ փոքր եւ ոչ գիտեմ զեւ եւ զմուտ իմ. եւ տուցես ծառայի քում սիրտ լսելոյ եւ դատելոյ զժողովուրդ քո արդարութեամբ խելամուտ լինել. (հասկնալ. փորձ ու կիրք ըլլալ) ի մէջ բարւոյ եւ չարի. եւ հաճոյ թուեցաւ բանն առաջի Տեառն, եւ ասէ ցնա

Տէր. փոխանակ զի (որովհետեւ) խնդրեցեր զբանդ զայդ, եւ ոչ խնդրեցեր քեզ աւուրս բազումս, եւ ոչ խնդրեցեր քեզ մեծութիւն եւ ոչ խնդրեցեր զանձինս թշնամաց քոց. այլ խնդրեցեր դու քեզ խելամուտ լինել լսելոյ զիրաւունս, ահա արարի ըստ բանի քում, ահա ետու քեզ սիրտ իմաստուն եւ հանճարեղ, իբրեւ զքեզ ոչ ոք եղեւ յառաջ քան զքեզ, եւ յետ քո ոչ ոք յարիցէ նմանող քեզ. եւ զոր ոչն ես խնդրեցեր՝ ետու քեզ, զմեծութիւն եւ զփառս որպէս ոչ ոք եղեւ նման քեզ ի թագաւորս զամենայն աւուրս քո. եւ եթէ գնասցես ի ճանապարհս իմ, բազմացուցից զաւուրս քո. եւ զարթեաւ Սողոմոն եւ ահա երազ էր. եւ յարեաւ եկն յերուսաղէմ, եւ եկաց առաջի սեղանոյն՝ յանդիման տապանակի ուխտին Տեառն ի Սիօն. եւ մատոյց ողջակէզս (լոհ) է. արար խաղաղականս (հաճութեան ու խաղաղութեան համար զոհ), եւ արար խրախուրիւն (խնկոյ՜) մեծ իւր եւ ամենայն ծառայից իւրոց. :

Ս. ԳԻՐԻՔ

ՀԱՐՑԱՌՈՒՆՔ

Վերոգրեալ հատուածին մէջ բայերուն և ածականներուն տրական բնութեան խնդիրները ցուցուցէք:—Տէր բային երբ սեռ հոլով կը գրուի:—Ըստ նախդիրը ի՞նչ հոլովներով կը գործածուի և ի՞նչ կը նշանակէ:—Սեռական խնդիր առնուլ քանի մը նախադրութիւններ ըսէք:—Հայցական հոլովը երբ բնութեան խնդիր է:—Բացայայտիչը ի՞նչ հոլով կը գրուի:

ԼՈՒԹՈՒՄՆ ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

Եւ ասէ Տէր ցՍոգոմոն | խնդրեալ՝ դու քեզ խնդիր ինչ և Եւ Շաղկ. Ասէ. բ. ներք. սհմ. ներկ. եղ. գ. դէմք. Տէր. յտ. գ. եղ. ուղ. տ. բայի ասէին: ՅՍո. դոմոն. յտ. գ. եղ. ց. նախդրիւ. անըջ. հոյց. նի բն. խնդիր ասէին: Խնդրեալ. բ. ներք. հր. եղ. եղ. բ. դէմք. Դու. է. գեր. բ. դէմք. եղ. ուղ. տ. բայ. խնդրեալն. քեզ է. գեր. բ. դէմք. եղ. տր. բն. խնդ. խնդրեալն. Խնդիր. հս. գ. եղ. ան. հյց. սեռ. խնդ. խնդրեալն. Ինչ. անըջ. ած. եղ. ան. հյց. ած. խրմ. դիրն:

Մ. ԱՍՔԱՆԱԶ

ԸՆԾԱՅԲ ԵԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՇԵՍՏԻ

ՅԱՏԱԿԱԳԻԾ

Սեբաստիոյ գիւղերէն հայ պատանի մը 6 տարիէ հետէ կ'ուսանէր ի Պոլիս, ազգային վարժարաններէն միոյն մէջ: Վերջին տարին է, եւ այլ եւս պիտի մեկնի վարժարանէն իբր շրջանաւարտ: Բացի մայրենի լեզուէն զոր լաւ ուսած է, գիտէ նաեւ ըստ բաւականի տաճկերէն եւ գաղղիերէն լեզուները: Ծանօթ է երկրաչափութեան եւ քնական գիտութեանց նախնական գիտելեաց, ինչպէս նաեւ աշխարհագրութեան. ազգային եւ ընդհ. ազգաց պատմութեանց: Իւր ծնողքէն նամակ մը կ'ստանայ յորում կ'ըսեն նոքա նմա որ արհեստ մը ընտրէ Պոլսոյ մէջ: Պատանին կը պատասխանէ թէ որոշած է իւր հայրենի յարկը հաւունալ եւ երկրագործ ըլլալ իւր նախափարց պէս:

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄՆ

Սիրելի ծնողք իմ,

Կը փութամ պատասխանելու Ձեր վերջին նամակին, յորում խորհուրդ կուտաք ինձ որ արհեստ մը ընտրեմ Պոլսոյ մէջ, և ընտրութիւնս ալ իմացնեմ Ձեզ: Գիտեմ որ հասած է վայրկեանը յորում պէտք է որ ազազայիս համար որոշում մը ընեմ: Վեց տարիներէ հետէ թողած եմ իմ հայրենի տունս գալու և ուսանելու համար հոս: Այսօր կրնամ ըսել որ շատ լաւ և օգտակար կերպով գործածեցի ժամանակս, և ի դեռեւ չհանեցի այն զոհողութիւնները զորս Ձեր ազգատ փիճակին մէջ կ'ընէիք իմ կրթութեանս համար: Որովհետեւ ինձ կը թողուք ասպարիզի մը ընտրութիւնը, պիտի ըսեմ Ձեզ որ երկրագործ կուզեմ ըլլալ ինչպէս որ եղած են իմ պապերս որդւոց յորդի մեր ընտանեաց մէջ: Քաղաքային կեանքն ինձ համար չունի քաղցրութիւն: Անշուշտ վաճառականութիւն և ուրիշ ձեռարուեստք պատուաւոր արհեստներ են. սակայն ես նախամեծար կը համարեմ երկրագործութիւնը, դաշտային անդորրութիւնը իմ երջանկութիւնս է և մեր արտերը աւելի կատարեալ խնամքով և արհեստով վարելու բազմաքան իմ միակ փառասիրութիւնս: Հասաւ ո՞ւր թուում նաեւ այն երջանկութիւնը զոր պիտի վայելեմ Ձեր եւ սիրեցեալ եղբարցս և քրոջս սիրուն ընկերութեան մէջ: Ալ բաւական է որչափ որ կրճեց Ձեր ամէնունդ կարօտն իմ սիրտս, ա՛խ, Ձեր կարօտն...: Սիրելի ծնողք իմ, այս որոշումն շատ լաւ կը թուի ինձ վստի զի կը յուսամ հասնիլ այնու ազազայ անխըռով գիւրակեցութեան մը և օգտակար ըլլալ իմ գիւղիս մէջ: Ուստի եթէ լաւ գըտնէք ընտրութիւնս, ընդհուպ պիտի դամ ձեռք առնուլ արօրին մահը, և պիտի ապրինք դարձեալ ի միասին մեր ընտանեկան յարկին տակ:

Ձեր անձնուէր որդին

ՎԱՐԴԱՆ

Մ. ԱՍՔԱՆԱԶ

Ը Ն Թ Ա Յ Բ

ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՈՃՈՅ

Գ Ա Ս Ա .

ԳՈՐԾ ԵՒ ԿՈՎ

Գործ մը տեսաւ կով մեծդի,
Ան ի՞նչ աղուոր կ'երեար,
Ինքն որ ճըթլոզ, շատ պըզտի
Հաւկըթի չափ հազիւ կար,
Աչքը տնկեց մեծնալու,
Վերէն վարէն կ'ուռենար,
Կովուն կ'ուզէր հասնելու,
Կըռկըռալով անդադար .

« Քուրիկ, կ'ըսէր, ինձ նայէ
Թէ սա կովուն չափ եղա՞յ » :
« Զէ, ի՞նչ կ'ըսես, ան ո՞ւր է : »
« Զէ՞ մի . հիմա . . . զայն չանցա՞յ » :
« Ո՞հ, շատ հեռու ես » :
« Նա քեզ մէջ մըն ալ,
Հիմա ի՞նչ կ'ըսես » :
« Եւ ոչ մտտիկցար » :
Անմիտն այնչափ ուժ տուաւ,
Որ վերջապէս ճաթեցաւ :

Ո՛վ քանիք կան աշխարհիս մէջ անհամար,
Որ խելքով անմիտ գորտէն վար չեն մնար,
Հասարակ քաղաքացին աչքը մեծի,
Կ'ուզէ իրեն տուն չինել մեծ պարոնի,

Ամէն պըզտի թագաւոր
Ունի իրեն գեսպաններն,
Ամէն իշխան սինլըքոր
Կ'ուզէ զոյգ զոյգ ծառաներ :

(Բազմավէպ)

ԼԱՅՈՆԹԻՆ

Համառօտ բովանդակութիւն . — Գործ մը
ուզելով հաւասարիլ կովու մը մեծութեան,
այնքան կ'ուռենայ որ վերջապէս կը պայ-
թի :

ԼՈՒԾՈՒՄՆ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

1. ԱՅԺԻՆԲ, Ժամանակ եւ տեղ

Այս առակին մէջ որո՞ւ վրայ կը խօսուի :
— Գորտի մը եւ կովու մը վրայ :

Ո՞ւր տեղի կ'ուռենայ եղելութիւնը : —
Հաւանականաբար ճահճի մը կամ ջրոյ մը
եզրն, ուր սովորաբար կը բնակին գորտը,
եւ մարգագետնի մը մօտ ուր կը ճարակէր
կովը :

2. Խօսք եւ գործք

1. Ի՞նչ կը տեսնէ գորտը : — Աղուոր
հասակով մեծ կով մը :

2. Ի՞նչ բանի աչք տնկեց : — Կովուն մե-
ծութեանը հասնելու :

3. Շատ անգամ իր քրոջը ի՞նչ կը հար-
ցունէ : — Կը հարցունէ թէ կովուն մեծու-
թեան դեռ հասած չէ՞ :

4. Ի՞նչ պատասխան կը տրուի իրեն : —
Իրեն կը պատասխանուի թէ հակառակ իւր
ճգանց տակաւին շատ հեռի է :

3. Արդիւնք

Ի՞նչ պատահեցաւ գորտին : — Այնքան
կ'ուռենայ որ վերջապէս կը պայթի :

Բարոյական

Ի՞նչ կը սովորեցնէ մեզ այս առակը : —
Կը սովորեցնէ թէ յաճախ մարդիկ պատճառ
կ'ըլլան իրենց կորստեան եւ կործանման՝
իրենց կարողութենէն վեր բաներու ցանկա-
լով :

ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

1. Ինչո՞ւ Լաֆոնթէն իրարմէ այսքան
տարբեր մեծութեամբ անասուններ կ'ընտ-
րէ : — Լաւագոյնս յերեւան բերելու համար
նախանձօտ գորտին հպարտութիւնը եւ ան-
մոռութիւնը :

2. Ո՞ւր կը կենան գորտերը : — Զրոյ
մէջ կամ եզրն :

3. Ի՞նչ կը նշանակէ մեծդի : — Մեծ .
խոշոր :

4. Բ. տողը ուրիշ ձեւով մը բացատրե-
ցէք : — Որ շատ աղուոր կ'երեւար :

5. Ի՞նչ կը նշանակէ նըրթոյ բառը : —
ձրթոյ գաւառական բառ մ'է որ կը նշա-
նակէ ձագ ախղաղի . հոս հեղինակը ըսել
կուզէ որ գորտը հազիւ տքաղաղի ձագի
մեծութիւնը ունէր :

6. Հաւկըթ բառին հոմանիշ մը գտէք : —
Զու :

7. Հաւկըթի ձեւ ունեցող իրի մը ի՞նչ
կ'ըսուի : — Հաւկըթաձեւ կամ ձուաձեւ :

8. « Աչքը տնկեց » ին տեղ ուրիշ հոմա-
նիշ մը գտէք : — Փափագեցաւ :

9. Գորտը ի՞նչ բանի աչք տնկեց : — Կո-
վուն մեծութեան :

10. Ի՞նչ ըսել է սա խօսքը « Կովուն կ'ու-
զէր հասնելու » : — Կ'ուզէր կովուն մեծու-
թեան հաւասարելու :

11. Գորտը որո՞ւ հետ կը խօսի : — Ու-

րիշ գորտի մը հետ զոր իւր քոյրը կը կոչէ :

12. Ի՞նչ է մօտիկնալ ին հակահիշը : — Հեռանալ :

13. Ի՞նչ կը կոչուի շարքն այն հարցմանց և պատասխանեաց զորս կ'ուզեն իրարու գորտը և քոյրը : — Խօսակցութիւն :

14. Ի՞նչ կը դիտէք գորտին խօսքերուն մէջ : — Դիտելի է որ գորտին խօսքերը հետզհետէ աւելի հաստատական կ'ըլլան . իւր հպարտութիւնը կարծել կուտայ իրեն թէ վերջապէս նպատակին հասած է և կ'ըսէ « Նա քեզ մէջ մըն'ալ » :

15. Միւս գորտին պատասխաններուն վերայ ի՞նչ դիտողութիւն ունիք : — Այս պատասխանները հետզհետէ աւելի ժխտական են . նախ՝ պարզ « է՛ » մ'է . յետոյ « շատ հեռու » . և ապա « և ոչ մօտիկցար » :

16. Վերջապէս բառին հոմանիշ մը գտնէք : — Հուսկ ուրեմն :

17. Ի՞նչ կը նշանակէ դեսպան : — Դեսպան կը կոչուի այն անձը որ ղրկուած է թագաւորի մը կողմանէ , ներկայացնելու համար զինքն ուրիշ թագաւորի մը քով ,

18. Ի՞նչ կը նշանակէ սինլօր : — Յետին , նուազ :

ՎԱՐԺՔ

Ա

Ի՞նչ բանով ինքզինքը կը պաշտպանէ Կասուն , եզը , կէսը , առիւծը , ձիւն , բուքակը , փիղը , պիծակը , ոգնին :

— Կասուն ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր թաթերովն : Եզը ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր եղջերներովն : Կէսը ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր տոնովն : Առիւծը ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր ճիրաններովն : Զիւն ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր ոտքերովն : Քուքակը ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր կրտուցովն : Փիղը ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր պատիճովն կամ կնձիթովը : Պիծակը ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր խայթոցովն : Ոգնին ինքզինքը կը պաշտպանէ իւր փուշերովն :

Բ

Հետեւեալ նոյնաձայն բառերուն նշանակութիւնը գտնել .

1. Մարդ (բանաւոր էակ) . մարք (կարելի) . մարս (ամիս) . մարս (պատերազմ) :

2. Փոռ . (ցորենի չափ) . Գոռ (խրոխտ , ահաւոր) . կոր (ծուռ) :

3. Գեհ (ընթացք ջրոյ) . գէհ (հարցուկ . փախճ . գէք (գոնէ) . Գէք (քաղաք նշանաւոր մօտ յերուսաղէմ , ի վաղուց իւր տեղը կորսուած է) . կէհ (ձուկն ինչ) . կէհ (նշան կետագրութեան) :

4. Քար (կարծր և հաստատուն գանգուած հողոյ) . քառ (չորս) . քար կոր , ծուռ , արմատ' խելագար և ցաւագար բառից . աստի քար կամ ի քար հայիլ ոճը որ կը նշանակէ՝ ծուռ աչքով նայիլ) . կար (կարողութիւն) . կար (լար , չուան) . կառ (փուշ) :

5. Դիք (չաստուած) . դիք (դէմք) . դիք (դիակներ) . իք (հասակ) . իք (բազուկ) . իք (կաշի ուռուցեալ) . իք (թիակներ) :

6. Թագ (գլխարկ արքայական) . դագ (նենգութիւն) . քակ (արմատ) . քակ (լախտ . կոփիշ) . քաք (ջերմ) .

Գ

Յատկացուցիչը ածականի փոխել :

1. Փարիզի ժողովուրդ : — Փարիզեան ժողովուրդ :

2. Բարեկամի այցելութիւն : — Բարեկամական այցելութիւն :

3. Բնութեան ձիւք : — Բնական ձիւք :

4. Գիշերոյ թռչուններ : — Գիշերային բռչուններ :

5. Գարնան գեղեցկութիւն : — Գարնանային գեղեցկութիւն :

6. Լուսոյ գիծ մը : — Լուսեղէն գիծ մը :

7. Հռովմայ ծերակոյտը : — Հռովմէական ծերակոյտն :

8. Մօր սիրտը : — Մայրական սիրտ :

9. Երկրի բարիքները : — Երկրային բարիքներ :

10. Երկնից գթութիւնը : — Երկնային գթութիւն :

11. Մարդկան բնութիւնը : — Մարդկային բնութիւն :

12. Հրեշտակի դէմք : — Հրեշտակային դէմք :

13. Հսկայի մեծութիւն : — Հսկայական մեծութիւն :

14. Տօնի օր մը : — Տօնական օր մը :

15. Մանկան ուրախութիւն : — Մանկական ուրախութիւն :

Դ

Հետեւեալ բառերուն մէկ տառը միայն փոխելով՝ ուրիշ բառ մը ունենալ .

1. Մատանի — պատանի
 2. Տունկ — սունկ · խունկ
 3. Հայելի — հանելի
 4. Ջանալ — բանալ · քանալ
 5. Ճահիճ — մահիճ · դահիճ
 6. Եղջիւր — եղջիւր
 7. Դանակ — դասակ · բանակ

դարակ

- 8 Աւեր — աւել
 9. Վառարան — բառարան
 10. Կոգի — հոգի
 11. Գոլըշի — բոլորեփ
 12. Գանձ — քանձ, զանկ
 13. Խիստ — քիստ
 14. Արիւն — արիւն
 15. Նապաստակ — քապաստակ
 16. Կոնակ — սոնակ
 17. Չաւակ — գաւակ
 18. Քսան — քսակ
 19. Ճադար — ձագար
 20. Ձեղուն — զեղուն

Ք.

Գ Ի Ի Տ

ԳՊՐՈՅԸ

Հետեւեալ հարցմանց աշակերտք պատասխանելով շարադրութիւն մը գրեն:

1. Ի՞նչ է դպրոցը. — 2. Ի՞նչ կը տեսնուի հոն: — 3. Ո՞ր տղայք դպրոց երթալ չեն սիրեր: — 4. Ո՞ր տղայք կը յառաջդիմեն դպրոցին մէջ: — 5. Դպրոցի մէջ տղայք ի՞նչ կը սովորին: — 6. Բարի տղայք ի նշագէս կը վարուին դպրոցին մէջ:

—

Դպրոցը տուն մ'է ուր կուգան տղայք կրթուելու. և դաստիարակուելու համար: — Հոն կը տեսնուին պատկերներ, աշխարհացոյց տախտակներ, սև տախտակներ, գրասեղաններ, և թանգարան: Այն տղայք որ ուսում չեն սիրեր, չեն ուզեր դպրոց երթալ, միշտ տգէտ կը մնան անոնք: — Դպրոցին մէջ յառաջագէտ տղայք անոնք են որ երբեք բացակայ չեն ըլլար և լաւ կը պատրաստեն իրենց դասերը: — Տըղայք կ'ուսանին հոն կարգալ, գրել, հաշուել և շնորհ: — Բարի տղայք լաւ կ'աշխատին դպրոցին մէջ, և հնազանդ են իրենց ուսուցչաց:

Մ. ԱՍԲԱՆԱԶ

Ի ՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ա Ծ Ո Ւ Յ

Տղայք, կը ճանաչէ՞ք այս մարմինն (Դաստուեն աշակերտաց կը ցուցնէ փայտածխոյ կտոր մը): — Այո՛, ուսուցիչ, ածուխ է: — Այսպէս պատրաստ կը գտնեմք: — Ո՛չ, ուսուցիչ, պէտք է պատրաստել: — Ի՞նչպէս կը պատրաստեն: — Փայտն այրելով: — Բայց երբ փայտ վառենք կրակաւորանին մէջ, ընդհանրապէս մոխիր կը մնայ: — Որովհետեւ թոյլ կուտամք որ փայտն ամբողջովին այրի: — Տեսնե՛նք, կը ճանաչէ՞ք միջոց մը փայտին այրումը դադարեցնելու, մոխիր ըլլալէն առաջ: Մարած ածուխ տեսած էք: — Այո՛, ուսուցիչ, հայրս կըրակարանը տաքցնելու համար փայտը կ'այրէ, և երբ ածուխներն կը կարմրին, զանոնք կրակարանին եզերքը կը բերէ և կը մարէ: այս է մարած ածուխն: Եթէ կրակարանին այրող կրակներն այնպիսի ընդունարանի մը մէջ դնենք ուր երբէ՛ք օդ չը լինի, ի՞նչ կը լինին: — Կը մարին, որովհետեւ օդ չը կայ: — Այրումը մշտատեւ պահելու համար օդ պէտք է. եթէ օդը պակասի, այրումը կը դադարի: Փայտն ածխոյ վերածելու համար պէտք է նախ կրակ դնել, յետոյ այրումը կասեցնել: այս գործողութիւնը կը կոչուի անկաւսար այրում և անտառաց մէջ կը կատարուի: Բարեյարմար գետնի մը վրայ, չորս խողովակներ կը տնկեն որք ծխնեւոյզի դերը կը կատարեն. այդ ծխնեւոյզին շուրջը կը շարեն յարկ առ յարկ ծածոց ճիւղերն, ամէնքն մէկ ձեւով կտրուած. (գծել չեղձակոյտին պատկերն): Շեղձակոյտին վարի կողմը կը բանան փոքրիկ ծակեր որոցմէ օդը ներս կը մտնէ և չեղձակոյտը աւազով և հողով ծածկելէն վերջ՝ վառարանին մէկ վառած խանձողը կը դնեն նորա մէջ այրումը շարունակել տալու համար: Եւ որովհետեւ օդը քիչ քանակութեամբ կը մտնէ, հետեւաբար այրումը յամրաբար կը կատարուի. եթէ չեղձակոյտը արագ այրի, ի՞նչպէս կարելի էր չափաւորել կրակին ազդեցութիւնն: — Պէտք է հողով ծակերէն մէկ քանին դոցել որոցմէ օդը չեղձակուտին մէջ կը թափանցէ: — Լաւ, երբ ծուխը կապուակել լինի, նշան է թէ ածուխը եղած է. ծխնեւոյզը և իւր ծակերը ամէն կողմէ

կը գոցեն և թոյլ կուտան որ պաղի: Այնուհետեւ կը մնայ շեղջակ յոր քակել, եւ և ածխոյ կտորները պարկերուն մէջ լեցունել:

Տեսնենք այժմ, ինչո՞ւ փայտը ածուխ կ'ընենք: Փայտը ածուխին չափ օգտակար չը կրնա՞ր լինել: Երբ փայտը այրի, ի՞նչ կ'արտադրէ: — Բոց եւ ծուխ: — Խոհանոցին մէջ կրակ պատրաստելու համար ի՞նչ կ'այրեն: — Ածուխ: — Ինչպէս կը տեսնէք, փայտը ածխոյ վերածելով՝ ո՞չ ծուխ և ո՞չ բոց կ'արտադրէ այնուհետեւ և կը լինի այրելի մարմին մը դիւրաւ գործածելի, որ սաստիկ ջերմութիւն մը կուտայ, երկար ժամանակի մը համար: Բայց ածուխէն դուրս կ'ելնէ անտեսանելի կազ մը որ կրնայ մահացու թոյն մ'ըլլալ, եթէ սենեակը չունենայ ծխնելոյզ, դուռն, պատուհան, այն ժամանակ կազը սենեկին մէջ կը հաւաքուի և գլխու սաստիկ անհանգստութիւններ կը պատճառէ:

Ուրիշ տեսակ ածուխ մ'եւ կայ որ իբր այրելի մարմին կը գործածուի: Աւա՛սիկ կտոր մը փայտածուխէն աւելի ծանր եւ փայլուն է. ի՞նչպէս կը կոչուի: — Գետնածուխ: — Ի՞նչպէս կը պատրաստուի: — Երկրի մէջէն կը հանեն: — Հա՛ւ, իրաւունք ունիք. երկրին խոր տեղուանքները կը փրնտուեն զայն. այն վայրերն որոցմէ կը հանեն, կը կոչուին հանք և հանքերու աշխատող գործաւորք՝ հանգաօրճ: Գիտէ՞ք այժմ թէ ինչպէս կազմուած է գետնածուխ: — Այո՛, փայտածուխին նման բոյսերէ գոյացած է: Երբ հողին մէջ փոս մը կամճեղք մը բանանք, ու շաղրութեամբ գիտեցէք հողին մէջ մնացած փայտին ճիւղերն. երբ կտրէք, պիտի տեսնէք որ սեւնալու, ածխանալու վիճակին մէջ կը գտնուին: Բիւրաւոր տարիներ առաջ՝ երկիրս ծածկուած էր հարուստ և արգաւանդ բոյսերով. բայց երկրին յեղափոխութեանց ազդեցութեամբ այդ բոյսերն հողին մէջ թաղուելով՝ փրտած են. այդ փտտումը գիտնոց համար տեսակ մ'այրում մ'է և այդ այրումը գետնածխոյ վերածուած են: Ծառերու կոճղեր, ճիւղեր, տերեւներ կը գտնուին գետնածխոյն մէջէն որք մինչեւ այսօր պահած են իրենց ձեւն, հակառակ իրենց կրած կերպարանափոխութեան:

Կը ճանաչէ՞ք գետնածուխին օգտակարու.

Թիւններն: — Այո՛, ուսուցի՛չ, կրակարանաց, գործարանաց, դարբնոցներուն մէջ կը վառեն: — Շոգեշարժ մեքենայից համար ի՞նչ այրելի մարմին կը գործածեն: — Գետնածուխ: — Կրնաք նաեւ ըսել թէ գետնածուխով կը տաքցնեն վայրաշարժները, չոգենաւներն, գործարանաց մեքենաներն և այն մեքենաներն իսկ որոց չարժուար յառաջ կը բերէ ելեքտրական լոյսն:

Ըսի՛ ձեզ թէ՛ երբ փայտն անկատար կերպով այրենք, կ'ունենանք փայտածուխ որ կը վառի առանց բոցի և առանց ծխոյ: Կըրնաք նաեւ գետնածուխի մասնաւոր կոչուի կամ հողէ շինուած փուռերու մէջ զօրաւոր կերպիւ այրել, առանց մէջը օդ մտցնելու: Գուրս ելած մասը զոր կը հաւաքենք մասնաւոր գործիներու մէջ կը կոչուի կազ լուսաւորութեան: Իսկ այրումէն փոսին մէջ մնացած մասը այրելի մ'է որ սաստիկ ջերմութիւն կ'արտադրէ, որ ինքն եւս առանց բոցի և ծխոյ կ'այրի, բայց այրելու համար օդի հոսանքի պէտք ունի: Գետնածխի (coke) է այդ. աւա՛սիկ կտոր մը, գորշ գունով, աւելի թեթեւ է քան գետնածուխն: Ածուխը բնութեան մէջ բազմաթիւ ձեւերու ներքեւ կը գտնուի:

Մ. Գ. ՄՕՁԵԱՆ

Ուսուցիչ իրագիտ. եւ բնակ գիտութեանց

ՄԻՋԻՆ ԸՆԹԱՅՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՁՈՒ

ՄԵՂԿ ԵՒ ԹՈՒԼԱՄԱՐԹ ԿԵԱՆԲ ՀՈՒՈՒՄՅ
ԱՌ ԿԱՅՍԵՒ ՕՐ ԻՐԵԱՆՑ

Ապիկիրոս սնն անուն երեւելի ի շուայսութեան (կերուխում) առ Աւգոստեաւ՝ ծախսել (վասնելով) 5.000.000 փլորինս (ֆլորին) իբրեւ ետես թէ 500 000 փլորինք միայն մընային՝ եթէ զամենայն պարսան հատուցանէր՝ քոյն առ (ինգլիմֆր քուցաւորեց) մի սնն լընկերաց նորա տայր 500 փլորինս փան ձկան միոյ որոյ կեիռ (ծանրութիւն) իցէ 5 1/2 լիտր: Ի միում նուազի (անգամ) ջանայր հնարէր Կաղիգուզա ի միում ընթրիս սպառել զհասս (հասոյթ) երից նահանգաց

միանգամայն. և ի խնձոյս ուրեք՝ միայն պըսակը վարդիցն զոր ձմեռայնի (ձմեռուան մէջ) բերեալ էին յեգիպտացւոց աշխարհէ՝ առաւել քան զ20000 փղորինաց գինք էին: Վիտեղիտս առայր յօրինել սեղան անհնարին ընդարձակութեամբ զոր Մինեռուայ (Արեւնայ) վահան կոչէր, և ընայր համադամօք որոց՝ եթէ կարի սակաւ՝ (էն բիշլ) 50,000 փղորինաց գինք էին, յորս էին լեզուք փրահիկահաւուց, ուղեղք սիրամարգաց և փասիւնաց (սեսակ մը սիրամարգ), կիթ (հաւկիթ) մուրեկ (մուրիմա ձուկ) և այլ ինչ ազնիւ ձկանց և այլ ևս նոյնայիւր: — Ի տունս մեծամեծացն դասակ (խումբ գունդ) խահակերաց կային ի սպասու (կը ծառայէին), և զսեղանովն շուրջ կանգեալ կային ծառայք ի գերեաց սեռ և սպիտակ յամենայն հասակէ և ի տոնոց, զարդարեալք ոսկով եւ արծաթով, որք բազում անգամ զգիշերն ամենայն կային յանկեան ուրեք մտադիրք և ուշակալք (ուշալիք) հրամանաց, և եթէ սակաւի ինչ հազային կամ փունչէին՝ (փոնգսային) բնակին ընդ այնր գան (ծեծ կուէին): Այն ընթրիք բազում անգամ յերկարէին (երկար կը տեւէին) զբազում տիւ և զբազում գիշեր յետ իւրաքանչիւր սեղանոց՝ առնոյին գեղ փախելոյ շուտյոտեալքն, և յժամանակս միւսոյ սեղանոյն փափկանային (մարմննին կը փափկացնէին) բազանեօք ի շուր ցուրս (պալ) կամ ջերմ որոյ կէս բազում անգամ՝ գինի և իւղք անուշուք էին, թէպէտ և մարմինք այնպիսեացն փութանակի խանդարեալ տեղեանային և ծիրէին ծնկէին (կը հալէին, կը մաշէին) տարածամ (ժամանակէ առաջ):

Անցուցանէին գլէին (կը գերազանցէին) զազգ կանանց պճնատէրք Հռոմայեցւոցն, երկիցս եւ երկցս յաւուրն իւզովք անուշիւք զմարմննն օծանէին, ժամս բազումս կային առաջի վարսավիրայից՝ (մազ տկուլներուն) տալ գանգրել (գանցուր շինել որորել զվարսըն արուեստիւ, ցանէին փոշի ոսկոյ և այլ ևս ինչ ազգս փոշոյ ի հերան, և զմարթ և զյօնան ծարրէին (ծարիրով (րասքք) կը ներկէին). նոյնպէս անհնարին (ծայրայել) էր և փառաւորութիւն և գրգուքիւն (փափկութիւն) անկողնոյ, բարձից և դեսպակաց (սեսակ մը կառն). զեղիտութիւն ի շինուածս և յամարասունս (ամարանց) յաւելոյր ամ ըստ ամէ. ամարատունք Ղուկուղեաց եւ

կեսարեայ փոքր ինչ էին առ փափկակեաց բարեկեցիկ կենօք (փափկակեցութեան հետ բաղդասմամբ) ի տունս կայսերացն: Ըստ մին չափոյ (նոյն չափով, համեմատութեամբ) յաճախեալ էր և զեղիտութիւն ի ձեռակերտս արուեստից. մի մի (ամէն մէկ) անօք (աման) յազնուագոյն ինչ քարէ՝ 40,000 փղորինաց էր: Ի տունս Սենեկայ 500 սեղանք կային այնչափ մեծագինք (սուղ) մինչեւ միոյ միոյ ի նոցանէ (անոնցմէ իւրաքանչիւր) արժեւ 50,000 փղորինս: Պոպպէս կին կայսեր Ներոնի ազոյց (անցուց, հագցուց) սմբակաց ջորոց իւրոց ոսկի, և կաղիգուղայ էին նաւք ծովու յեղեւնափայտէ, որոց առաջի (առջեւի կողմը) բնդելուգեալ էին (բանուած էին) տկամիք պատուականօք:

Չգոյր ամենեւին կրթութիւն և հրահանգք և ի տունս ևս մեծամեծացն, բայց միայն զի զերեւելի երեւելի ինչ մատեանս հնոցն ընթեռնուին, այլ գլխաւոր գործ Հռոմայեցւոցն խաղք և եթէ էին: Որդիք և թուռնք Սկիպիոնեանցն երեւելի և անուանի լինէին ի վարել զկառս և արշաւեցուցանել, և ինքնին իսկ կայսրն և մեծամեծք նորա ի թատերն առաջի ժողովրդեանն կախաւէին (կը խաղային): Աւելածունք, վազերք եւ ինձք հարկուր առ հարկուր ելանէին յարձակարան (բնդարձակ վայր ուր գազաններ կ'արձակուէին կռուելու համար) և կոտորէին. ոչ ինչ բնդիւս (սարքեր) էր ի նոցանէ և կոտորած սուսերամարտկացն:

Այնչափ յաճախեաց բազմացաւ տնօրէնութիւն և չարութիւն, մինչեւ միւսմ ի պուեսաց (բանաստեղծ) ժամանակին՝ ասել՝ թէ գարբինք երկալոյ առաւել բնդ գործ շորայից (շորայ շինելու) վասակին (կ'աւսխախին) քան ընդ յօրինուած գործեաց (գործիքներու) մշակութեան:

Հ. ՅՈՎԱԷՓ ԳԱԹՎՃԻԱՆ
Ի ՄԻԹ. Ուստէ վիճանայ

(Տիեզ. Պատմ. Հաս. Բ. 149)

ԸՆԹԱՅԲ ԶԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՁԵՆԻՆ ԵՒ ԳՈՒԹ

Յատակագիծ

Նկարագրութիւն ձմեռան. — փոփոխութիւն զոր կը բերէ ձմեռն բնութեան մէջ.

տխուր կերպարանն զոր կ'ընծայէ երկնից ու երկրի երեսն:

Հակապատկեր գեղեցիկ եղանակին ու ձմերան. — փոխան զեփիւռին, որ երբեմն... արդ մոլեգին հողմունք...: Փոխան դալարեաց եւ ծաղկանց, արդ...: Ո՛չ եւս առուակք...: Ո՛չ եւս թռչունք, եւայլն:

Բնութեան փոփոխութենէն դառնալ այն փոփոխութեան որ տեղի ունի մարդոց կենաց մէջ. — Ա՛լ չեն երթար թափառիլ եւ զբոսնուլ բնութեան ծոցոյն մէջ. ընտանեկան վառարանին շուրջը կը ժողովի ընտանիքն. ձմեռնային գիշերաց զբօսանք եւ զբաղմունք:

Բայց անկարելի է չյիշել աղքատներն այս խստաշունչ եղանակի մէջ, որ նոր պատուհաս է նոցա համար, քանզի... մինչ հարստին համար...:

Հրաւէր գլխութեան առ մեծատունս:

ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄՆ

Ո՛չ եւս է գեղեցիկ եղանակն: Զմեռն հասած է արդէն և բնութեան մէջ ամէն ինչ փոխուած: Ամառութիւն և սուգ կը տիրեն ամենուրեք: Տխուր է երկնից ճակատն. ոչ ևս կը ժպտի մեզ կապոյտն եթերին, և հազիւ երբեք արեգական մի քանի մոլորուն ճառագայթք, մասշտաբային շրջաթայներէն խուսափած, կուգան սուղ ցոլք մի արծաղեւ երկրի մահատիպ երեսին վերայ: Ծառք, անշարք անսաղարթ, կը կենան մերկք, ժանտառեալք, նման ուրուականաց, տարածելով դօս ու կմախացեալ բազուկներ:

Ո՛ր է զեփիւռն, որ երբեմն նոցա տերեւոց գիւղէ կ'օրօրէր և կը յօրինէր բիւր երգեր մանկական. — արդ օդոց ասպարիզին մէջ կը սուրան և կը մռնչեն մոլեգին հողմունք հիւսիսոյ, կը չչեն վիշապաձայն ծառոց չոր ոստոց մէջ և կը փոթորկեն զայերս և զծով: Թառամած են դալարիք, խամրած են ծաղկունք որք երբեմն, մինչ կենդանի և առոյգ էր բնութիւնն ամենագեղ, ականակալ կը զարդարէին նորա պատմութեան հարստեկան. — մի սպիտակ պատան կը ծածկէ այժմ իւր սառուցիկ անկենդան մարմինն: Ոչ ևս առուակաց արծաթափայլ ալիք կը սողոսկին մանուածա-

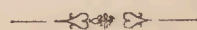
ւալ՝ համայն տալով սիրողաբար կանաչագեղ խոտոց ու ծաղկանց. — սառնամանիք կը կաշկանդեն նոցա մանրիկ ոտներն, և կը լռէ իւրեանց կարկաշն անոյշ ու հեղիկ: Վաղուց արդէն լռած է դայլայլն թռչնոց որք թռած են դէպ ի ջերմին կըլիմաներ. — սեւափետուր ագռաւուց երամք միայն կ'անցնին մերթ օդոց մէջէն՝ լսելի իւրեանց կռիշքն ընելով:

Մարդիկ ա՛յլ թողած են լեռներն ու ձորեր, դաշտերն ու անտառներ. թափուր են ծովափնեայ ճեմելիք. թառուաներու խորէն չլսուիր ձայն զուարթ պարուն, եւ ոչ երգ ալեաց վերայ ոստոստող սիրուն մակոյկներէ: Մարդիկ այլ ևս միայն ստիպողական պիտոյից համար կ'ենեն դուրս իւրեանց տներէն: Վառարանն իւր շուրջ կը համախմբէ ընտանիքն ողջոյն, պապն ու հանին, հայրն ու մայրն և մանուկներն, այդ թռչունք ընտանեկան յարկին, և ձմեռնային երկար գիշերներու տաղտուկն կը մեղմի անցելոյն յիշատակներով կամ ապագային խորհուրդներով:

Աւա՛ղ, սակայն. քանինե՛ր կան որք ձմեռնային գիշերոյ այդ սառուցիկ ժամերուն մէջ կը հեծեն նօթի, և մերկ, և մըթին. չունին հաց, չունին ջերմութիւն, չունին լոյս, ա՛յսպէս պաշարւած երեք ճիւղներէ որք կը լլկեն զնոսա չարատանջ, փաղց, ճուրա և խաւար: Մինչդեռ ճոխին համար նոր հաճոյից մի շար կը բերէ ձմեռըն, մի պատուհաս է այն տնանկին համար:

Ժամն է այս գիշոյ, ո՛վ հարուստ. փութա՛, փութա՛ յօգնութիւն այնոցիկ ոյք կը տառապին. փութա՛ ձեռն կարկառել առ նոսա և մասն հանել նոցա այն բարիքներէն զորս ա՛յնպէս առատ թափած է երկինք քո վերայ: Օգնէ՛ հիւքին, որպէս զի երկնից օգնութիւնն հանգչի յաւէտ քո բնակարանի վերայ, և կրակն չմարի բնաւ քո վառարանի մէջ...:

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՀԱՐԻՐ ԲԱՅԵՐ

1. ԱԾԵԼ

ԱԾԵՄ, ածի, ա՛ծ. ներգ: Բերել: Եւ առ յորոց ածէրն պատարագս: Երթ ած ինձ զուլն: Գնաց Յակոբ և առ ած մօր իւրում ուլս երկուս: Ս. Գիրք:

— օսնիլ. առաջնորդել: Յայնժամ առեալ ածէ զնա սատանայ ի քաղաքն սուրբ: Հրաման ետ թագաւորն և ածին զԴանիէլ ի գուբն առեւծոց: Ս. Գիրք: Ածէ բնակեցուցանէ զարդարն ի Սողոմ: Սեբեր:

— կապել պահել: Ած զգօտի քո: Սուսեր ընդ մէջ ածել: Այր մի տնկեաց այգի և ած շուրջ նովաւ ցանգ: Ած զորմովք տանն պատուարս: Ս. Գիրք:

— գարնել: Ած ապտակ Յիսուսի: Ս. Գիրք

— վրայ բերել. կասարել: Քանզի այնպէս են թագաւորաց ցասունք. զի որպէս զպարգևան ձեռնհաս են սալ իշխանութեամբ, նոյնպէս և զչարիսն ի վերայ ածել: Ոսկեք. մեկն. Պաւլ: Եւ այլ ևս եօթն օր եւ ածից ես անձրև ի վերայ երկրի ըզքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր: Ած կատարեաց Տէր զսրտմտութիւն բարկութեան իւրոյ: Ս. Գիրք:

— դարձնել, փոխել: Յորժամ տեսողացն զրաւ լինիցի, ոչ ևս կարէ զսրտմտութիւնն ի յաղթութիւն ածել: Ոսկեք. մեկն եւ:

— բանի մը յօժարեցնել, շարժել: Չարիք մարդկան ածեն զԱստուած այնպիսի տանջանօք խրատել զմարդիկ: Նզն:

— (զոք յինչ). մէկը բանի մը շարժել, հասցնել: Ածեմ բային այս գործածութիւնը յոյժ սովորական է բնտիր նախնեաց մէջ. յաճախ կը տեսնուի ներգործական և անցողական բայերուն տեղ գործածուած: Ուստի փոխանակ ըսելու՝ բարկացուցանել, գոյացուցանել, հաւանեցուցանել, հաշտեցուցանել, հնազանդեցուցանել կամ՝ զարդարել, հաստել, ուղղել, կատարել ևլն. ըսուած է՝ ածել ի բարկութիւն, ի գոյ, ի հաւան, ի հաշտութիւն, ի հնազանդութիւն, ի զարդ, ի հաստումն, յուղորութիւն, ի կասարումն ևն: Չոր օրինակ,

Այլոց սակաւուց տանջանօք ածէ յերկիւղ և ի խրատ զբազումս: Յորժամ զխիստ ոք իշխան կամիցի ի քաղցրութիւն ածել, Նզն. Ջքաղաք մի խոռովեալ և ամբոխեալ ած ի խաղաղութիւն: Ոսկ. Մեկն.

Եւ: Սակայն ի ծուլութիւն ածէ: Ոսկր. Մեկ. Մաս:

ԱՅՍ ԲԱՅՈՎ ՇԻՆՈՒԱԾ ՈՃԵՐ

Ակն ածել (յուսմեք). պահառիլ, քաշուիլ Ակն — (ի վերայ ուրուք). հոգ օսնիլ, խընամել

Աղամասուկ — (ի վերայ իրիք). օսկնուկայ ընել, աւել

յԱղերս — (զոք). գուրը շարժել, գուրի բերել յԱղբիւնս — (ինչ). կասարել, լմցնել

Աւար, յաւար, յաւարի — (ինչ). կողովսել, բալլել

Աւել ածել (տան, ի տան). աւել, մաքել

— ընդ բանս. հակառակիլ Ընդ բերան — (ինչ). բերան բերել, միտ գրուցնել

— զրոցով (ինչ). կրակէ անցնել

Ձրուամբ — (ինչ. զոք). բոնել, սիրել

Ի գլուխ — (ինչ). լմցնել

Ի գործ — (ինչ). գործածել

Ի գուրթ — (զոք). գուրը շարժել

Ի գէմս — (ինչ). ներկայացնել, առարկել

Եղջիւր — հպարտանալ, եղջիւրով զարնել

Ջերանս — ի վերայ (ձիոյ, ջորւոյ, եւայլն). հեծնել

Յերևան — յայտնել, ցուցնել

— թափել. վրայ բերել, աւելցնել

Թէկն — (ուսմեք). պաշտպանել, հոգ օսնիլ

Թէկն — (զիրիք). ետեւէն րլլալ, ձգսիլ

— յինքն կամ զիւրեւ, զիւրեւ (զոք). իրեն քաշել. յանկուցանել

Ի լոյս — (ինչ). յայտնել, երեւցնել

Խնամ — (ուսմեք). խնամել

Ի կարգ — (ինչ. կարգի դնել

Կին — (զոք). ամուսնանալ

Ի կիր — (ինչ). գործածել

Ի համայր — (զոք). քննանցնել, ցածուցանել

— զհերս. մագեր կտել

Չայն — ձայն հանել

Չձեռն զձերը⁽¹⁾ — ձեռները իրար կիլ

Ի միմեանս — զգրուես. գոները գոցել

(1) Այս ոճը որ միայն Հոյր Եփրեմ Զօքճեանի (վեհ. նա) Բարբառաբանին մէջ կը տեսնուի, գործածուած է, նախնեաց թարգմանութիւն, Եփրեմի մեկնութեանց (Հրատարակեալ ի վեհնաթիկ) հետեւեալ պարբերութեան մէջ. «Եւ եղեւ իբրև մերձեցան ի բանակ անգոր, հայեցաւ ետես, ասէ, Մովսէս զօրթն, և շուրջ զնովաւ զկաքաւ իչս պարուն. բարկանայր ի սրտմտութիւն իւր, զձեռն զձերս ամէր, և ընկնոյր զտառական քսեղէնս՝ խորտակեր անդէն առ ստորոտ ընդին» Մեկն. Եփր. Հատ. Ա. 189:

Ընդ միտ — (ինչ . մտածել . միտք բերել
ի մտապահ — (ինչ) . մտապահել
Զմաստ — (ինչ) . մտածել միտք բերել
ի յայտ — յայտնել
Յառաջ — (ինչ) . շարունակել . յառաջ սանկի
Յուշ — (ինչ) . յիշել
Զնովիմբ — վրայ բերել . տեղացնել
ի շահ — (ինչ) . (սակր) շահեցնել . բանեցնել
Շուրջ — զոք . ինչ . պսսյնել
Ոգի զոգւով — . հեւալ
Յուրք — (զոք) . համալել . հաւանեցնել
ի չգոյէ ի գոյ — (ինչ) . ոչինչէն ստեղծել
Ստուերածս — (իմիք) . շուրջ ձգել . մրցնել
Զվայրօք — զաշս . աչերը ապրիս անդին պր-
սցնել

— ի տեսիլ (ինչ) . ցուցնել
Փոս — . փոս բանալ . փորել
— ի քծինս . բնականեցնել (անասունը)
(Շարունակելի) Մ. ԱՍԲԱՆԱԶ

ԳԱՂԻԵՐԷՆ ԼԵՂՈՒ

1. LE PETIT BERGER MENTEUR

« Au loup ! au loup ! » s'écriait Colas , berger de son métier² ; et bergers , ses voisins , d'accourir³ , les uns avec des bâtons , les autres avec des fourches et des épieux . « Où est-il ? que nous l'assommions sur l'heure⁴ . — Vous ne l'avez pas vu ? leur dit Colas ; eh bien , ni moi non plus⁵ : le loup , c'était moi⁶ . » Et le joyeux garçon de rire⁷ . Le dépit des bergers fut grand d'avoir été ainsi joués⁸ ; l'un d'eux faillit même prendre Colas au mot⁹ , et eut envie de le traiter en loup¹⁰ ; mais il se retint , espérant bien prendre sa revanche¹¹ .

A quelque temps de là¹² , un jour que les bergers et les bergères , dansant en rond¹³ , célébraient galement¹⁴ la fête du village , un loup , un vrai loup cette fois , sort du bois et se précipite avec furie sur le troupeau de Colas . « Le loup ! au secours ! à moi ! » s'écrie-t-il épouvanté¹⁵ ; mais l'écho seul lui répond . « Bon ! se disaient en riant¹⁶ les bergers , à d'autres !¹⁷ laissons-le : il est loup ! » Ne consultant que son désespoir¹⁸ , le pauvre Colas s'avance contre le loup , la houlette levée . La bête cruelle le renverse , lui fait une terrible morsure et se sauve¹⁹ dans le bois , emportant une des plus grasses brebis .

(2) Այս ոճը ցարդ Տրուտար սկսելով հայերէն բառա-
գրոց մէջ չտեսնուիր . սակայն փառստ . Բիւզ . Դպ . դ .
402 յէջ կը պատահիմք նմա հետեւեալ պարբե-
րութեան մէջ . « Իբրեւ սկսան նոքր ստիպել զնա , (իսկ)
նա թալանայր , հաներ զգլին , ոգի զոգւով ածեր , ու
ոչ կարէր բանիցն տալ պատասխանի մինչև երեկոյն »

Ce ne fut pas la seule punition de Colas : il fut la risée de tout le village .

Un menteur n'est pas cru alors même qu'il dit la vérité .

P. LAROUSSE

2. ԲԱՅԱՏՈՒԹԻՒՆՔ

1. Au loup ! au loup ! , բառ առ բառ՝ գայլին , գայլին , ալսինքն գայլ կայ , հասէ՛ք (օգնութեան) . չեղչեալ խօսք . այսպէս կ'ըսուի նաև Au feu ! կրակ կայ . au voleur ! գող կայ , գողը բռնեցէ՛ք à moi ! աւի՛ս , հսկէ՛ք .

2. Berger de son métier , հովիւ յարմետ . առնետով հովիւ . Այսպէս կ'ըսուի il est menuisier , tisserand , cordonnier etc. de son métier , առնետով կամագործ , նսայանակ , կոշակար ելն . է .

3. Et bergers , ses voisins , d'accourir , եւ իւր զրօշի հովիւք փութացին զիմեյ . Այս խօսքին մէջ փութացին (se hâtèrent) բառն լռելոյն իմացուած է . Այսպէս է նաև քիչ մը վար Et le joyeux garçon de rire , եւ զուարթ մանուկն խկոյն սկսաւ խնայ .

4. Que nous l'assommions sur l'heure . խկոյն (այժմ խկ) քապաման սպաննեմ գայլն .

5. Ni moi non plus , ոչ ալ ես . Բացասական բա-
յերու մէջ aussi (նաև , ալ) ին տեղ non plus կը
գործածուի . այսպէս կ'ըսուի je le pense aussi , ես
այդպէս կը խորհիմ . je ne le pense pas non plus ,
ես այդպէս չեմ խորհիր (չեմ կամեար) .

6. C'était moi , ես էի . Այսպէս կ'ըսուի c'est moi
եւ եմ , c'est toi դու ես , c'est lui ա՛ն է , c'est nous
մենք ենք , c'est vous դուք էք , ce sont eux նոքա
են . C'est ին բայը ամեն դեմքի և թուի հետ եղակի
երրորդ դեմք կը զրուի , իբաց առեալ այն պարագայն
ուր իրմէ վերջ յոգնակի երրորդ դեմքի դարձուած մը
լամ յոգնակի գոյական մը գտնուի , այն առան կ'ըս-
ուի ce sont :

7. Et le joyeux garçon de rire , տես 3 . Joyeux (ուրախ , զուարթ) տծականն տծանցուած է joie գո-
յականէն eux յետագոս մասնկալի . Այս մասնիկն
գլխաւոր գործի մ'է գոյականներէ տծականներ կող-
մու , որք գոյականին նշանակած իրն կամ հան-
գամանքն յաճ . խութեանը ունեցող կը նշանակեն .
այսպէս շինուած են նաև հետեւեալներն , bourbeux
(տղմուտ) , nuageux (ամպոտ) , verbeux (շատաբան)
orageux (մրիկոտ) , paresseux (ծոյլ) , douteux
(տարակուսական) , pierreux (քարուտ) , avantageux
(օգտաւետ) , scrupuleux (խղճահար) , résineux
(ռետնաբեր) , nombreux (բազմաթիւ) ելն . որք յա-
ռաջ եկած են bourbe (տիղմ) , nuage (ամպ) , verbe
(բան , խօսք) , orage (մրիկ) , paresse (ծաւալ-
ութիւն) , doute (տարակոյտ) , pierre (քար) , avan-
tage (առաւելութիւն , օգուտ) , scrupule (խղճա-
հարութիւն) , résine (ռետին) , nombre (թիւ) գո-
յականներէն . Eux վերջաւորութիւնն իրականի մէջ
euse կ'ըլլայ . — յաճախ համապատասխան է մերոս ,
ոս , աւէս մասնկանց .

8. Le dépit des bergers fut grand d'avoir été ainsi joués , Հովիւք իրենց խաբուած լինելուն հա-
մար անս ղգկամակեցան կամ Մեծ եղաւ հովուաց դրծ-
կամակութիւնն իրենց այսպէս խաբուած լինելուն

համար: Jouer quelque'un կը նշանակէ խաբել մէկը ծաղրել մէկը:

9 L'un d'eux faillit même prendre Colas au mot, ևնոցմէ մին քիչ մնաց որ Գոլասի բառն իսկոյն (իսկութեամբ) ընդունէր: Այս խօսքին մէջ երկու բառ կայ գիտելի: Նոյն՝ faillir (սխալել) բայն ետէն աներևոյթով կը նշանակէ մոտ ըլլալ, քիչ մը մնալ որ... փոքր միտ եւս եւ անա... il faillit monrir քիչ մնաց որ մեռնէր: — Երբորք՝ Prendre quelqu'un au mot, կը նշանակէ մէկուն բառն՝ առաջարկածն իսկոյն ընդունիլ: — Faillit անց որ. ևզ ք գէժք faillir անպահանջ բային: Նոյնին մէջ ք. faillir, faillant, failli, je faux, je fallis:

10 Le traiter en loup, իրեն հետ իբրեւ գայլի հետ վարուիլ: Traiter quelqu'un, մէկու մը հետ վարուիլ: Են իսկապէս թիւնն կը գործածուի նաև իբրեւ նշանակութեամբ. en frère (իբրեւ եղբայր), en roi (իբրեւ թագաւոր):

11 Prendre sa revanche, փոխարէնն հասնուցնել (ֆլանան, լիշամանայ) և լն:

12 A quelque temps de là, անկէ քիչ ժամանակ յետոյ ք. մ քիչ մը ժամանակ անցնելէ յետոյ:

13 Dansant en rond, պարելով բոլորակաձև:

14. Célébraient gaiement la fête du village, գիւղին տօնը կը կատարէին գոլարկով: Gaiement եզ նոյն ցոյցնող մակբայ է ment, խտրող տա մ. անպար շինուած gai (զուարթ) ածականէն: Ածականներէն եզ նոյնական մակբայ շինելու համար պարզ պէս ment մասնիկը կը յաւելուիք նոյն ծայրն երբ ձայնաւորով կը յանգին: Ինչպէս poli (քաղաքավար), poliment (քաղաքավար կերպով), simple (պարզ), simplement (պարզապէս), vrai (ճշմարիտ), vraiment (ճշմարտիւ, ստուգիւ): Իսկ երբ բաղաձայնով կը յանգին ածականք՝ յայնժամ նոյն իգականին վրայ կ'աւելնան, ment մասնիկը: Ինչպէս heureux (բարերարիտ), heureusement (բարեբախտաբար), seul (միայն), seulement (միայն), naïf (միամիտ), naïvement (միամտօրէն): Ant և ent վերջոյցեալ ածականք իրենց վերջաւորութիւնն am և em ի կը փոխեն ment էն յառաջ. զոր օր. diligent (միջ), diligemment (միջութեամբ), abondant (առատ), abondamment (առատաբար): Gai ածականն կամ ինչ վրայ (') կ'առնուի կամ ie ով կը գրուի. gaiement կամ galement: Նոյն պէս մերթ ment էն առջի e գրին (') մը կ'ընդունին aveuglément (կուրաբար), précisément (ճշգրիտ): Traître (մատնիչ) կը ինչի traitreusement (մատնչօրէն):

15. S'écrie-t-il épouvanté, կը գոչէ սոսկաղեալ: Այս խօսքին մէջ գերանաւն տէր բային բայէն վերջ գրուած է՝ թէ և խօսքն հարցական չէ: Գրագիրներին մէջ երբ մէկու մը խօսքն ամբողջական կամ մասամբ յառաջ բերուելէ յետոյ բառ, գոչեց, պատասխանեց ևն բայերն գանձ սոցա տէր բային իր նշանէ վերջը կը գրուի. il faut manger pour vivre, disait il (Socrate), mais il ne faut pas vivre pour manger (Պետք է ուտել ապրելու համար, կ'ըսէր նա (Սոկրատ), բայց պէտք չէ ապրիլ ուտելու համար):

16. Se disaient en riant, ինքնալով կ'ըսէին իրմբն: Գերանու անական բայից վրայ գրուած գերանունը (me, te, nous, vous, se) հայցական կամ տշ-

րական է ուստի և կը թարգմանուի կամ գնա, գրեզ, մեզ, զձեզ, զինքն, զիրեքսան զիրեքսա. կամ ինձ, քեզ, մեզ, ձեզ, ինքեան, ինքեանց՝ իրեքաց: — En riant, ինքնալով շնորհակալութիւն ներկային վրայ շատ անգամ en նախադրութիւնը կը գրուի՝ երբ ընդունելութիւնն հայերէնի մէջ աներևոյթի գործիականօրէն կամ ասեմ բառով կը թարգմանուի: — Disaient սոցա: անկ. յոգ. ք. գէժք dire անկ. բային: Նոյնին. ք. անկ. ք. dire disant dit, je dis, je dis անկ. ք. նոյնալ մէջ ք. (սոցա. նոյն) vous dites. (ձր.) dites:

17. A d'autres. կը նշանակէ զմա՝ ուրիշները, անիլ միամիտները խաբել (ա՛լ մօք չմօք խաբուիլ):

18. Ne consultant que son désespoir, միայն իւր յուսահատութեան խորհուրդ հարցնելով: Ne... que կը նշանակէ միայն:

19. Lui fait une terrible morsure et se sauve, ևնր վրայ խաժուածքի սոսկալի վերջ մը կը բանայ եւ կը փախչի:

3 ՀԱՅՈՒՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Գա՛յլ կայ, գա՛յլ կայ, օգնութեան հաւանք» կ'աղաղակէր Գոլաս, որ հովիւ էր յարուեստի. և ահա՛ իւր դրացի հովիւք դիմեցին փութով, ոմանք ցուպերով, այլք երկմասնիկներով և երկաթազամ երկայն գաւաղաններով: «Ո՛ր է գայլը. թողամահ սպաննե՛նք զայն իսկոյն: — Չտեսա՞ք զայն, ըստ նոցա Գոլաս. ես ալ չտեսայ. գայլը ես է՛ի:» Եւ զուարթ պատանին սկսաւ խնդալ: Հովիւք մեծ դժկամակութիւն զգացին՝ տեսնելով որ զիրենք խաբած էր Գոլաս: Ժննչե իսկ անոնցմէ մին քիչ մնաց որ նորա ըսածն իսկոյն իսկութեամբ ընդունելով, պիտի վարուէր նորա հետ իբրեւ գայլի: Բայց ինքզինք զապեց՝ յուսալով (ուրիշ առթիւ) փոխարէնն հատուցանել նմա:

Այդ դէպքէն սակաւ ինչ ժամանակ յետոյ, օր մը, երբ հովիւք ու հովուուհիք, ձեռն ի ձեռն պար բոլորած, գիւղին տօնը կը կատարէին զուարթագին, գայլ մը, ճշմարիտ գայլ մ'այս անգամ անտառէն դուրս կ'ելնէ և կատաղութեամբ կը յարձակի Գոլասի հօտին վրայ: «Գա՛յլը, օգնութիւն, առիւս, » կը գոչէ սարսափահար. բայց արձագանգը միայն կը պատասխանէ իրեն: «Լաւ, կ'ըսէին միմեանց հովիւները խնդալով. թո՛ղ երթայ ուրիշները խաբել թողո՛ւնք զայն. գա՛յլ է:» Իւր յուսահատութենէն միայն խրատեալ խեղճ Գոլաս, ցուպը վերցուցած, յառաջ կը խաղայ գայլին դէմ: Անգութ գաղանն զնա յերկիր կը տապալէ՝ իւր ժանեօք ահագին վիւրջ մը կը բանայ նորա մարմնոյն վրայ և կը փախչի յանտառ, իւր հետ տանելով մին պարարտագոյն ոչխարներէն: Գոլասի միակ պատիժը չեղաւ այս. նա բոլոր գիւղին ծաղուռն ու ծիծաղին նշաւակ եղաւ:

Մարդ չի հաւատար ստախոսին, նոյն իսկ երբ ճշմարտութիւնը խօսի:

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՆԵԱՆ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԸՆԹԱՑՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

ԵՐԱԶ ԳՈԹՈՂԻԱՅ

ԳՈԹՈՂԻԱ

Իպահու խաւարակուռ¹ խոր գիշերոյ նար-
 Հաւրաց²
 Մայրն իմ Յեզաբէլ եկն եկաց ինձ յանդի-
 ման,
 Իբր յառուր մահուն իւրոյ ճոխապաճոյճ³
 պըճնութեամբ.
 Չուառութիւն⁴ իւր չէր բնաւին տնաւագ-
 եալ՝ ըզպերճանսն⁵,
 Այլ ունէր և ըզգեղոյն պայծառութիւն հնա-
 րագիւտ
 Յոր հոգայր նա ի սընգոյր⁷ և ի ծարիր⁸
 շըպարեւ⁹,
 Ի դարման ինչ անկարկատ թըշամանաց
 հասակին¹⁰.
 «Դողացի՛ր, ասէ առ իս, արժանաւոր ինձ
 դուստր իմ.
 «Անողորմն Աստուած Հրէից զանցուցանէ՛¹¹ և
 ըղքեւ :
 «Յաւէ՛ ինձ, զի անկանիս, դուստր իմ,
 յահեղ ձեռսրն իւր» :
 Ի վախճան զարհուրելի սոցին բանից՝ թը-
 ւեցաւ
 Թէ ուրուն¹² իւր ի կողմն կորացաւ¹³ ան-
 կողնոցս,
 Եւ ես թեւըս ձըգէի¹⁴ փարիլ¹⁵ գիւրեւ
 գիրկ ընդ գիրկ¹⁶.
 Բայց ոչ ա՛յլ ինչ գըտի՝ քան քըսմեկի¹⁷
 խառնակոյտ¹⁸
 Ոսկրոտոյ, շոշեալ¹⁹ չաղղոց²⁰ ընդ տիղմ
 ընդ գեռ²¹ թաւալեալ,
 Գարշելի անդամաթիւս, ձըրճեալ պատառս
 արիւննուշտ²²,
 Զոր լափէզ²³ շընեքամն²⁴ ապշոպէին²⁵ ի մի-
 մեան :

ԱՌԵՆԵՐ

Մե՛ծդ Աստուած :

ԳՈԹՈՂԻԱ

Ի սոյն չըփոթ՝ աչաց իմոց երեւի
 Մանուկ մի մատաղ ի պատմութեան լուսե-
 րանդ.²⁶

LE SONGE D'ATHALIE

ATHALIE

C'était pendant l'horreur d'une profonde
 nuit;
 Ma mère Jézabel devant moi s'est montrée,
 Comme au jour de sa mort pompeusement
 parée;
 Ses malheurs n'avaient point abattu sa
 fierté;
 Même elle avait encor cet éclat emprunté
 Dont elle eut soin de peindre et d'orner
 son visage,
 Pour réparer des ans l'irréparable outrage:
 «Tremble, m'a-t-elle dit, fille digne de
 moi:
 Le cruel Dieu des Juifs l'emporte aus-
 si sur toi.
 Je te plains de tomber dans ses mains
 redoutables,
 Ma fille.» En achevant ces mots épouvan-
 tables,
 Son ombre vers mon lit a paru se baisser;
 Et moi je lui tendais les mains pour l'em-
 brasser;
 Mais je n'ai plus trouvé qu'un horrible
 mélange
 D'os et de chairs meurtris, et trainés
 dans la fange,
 Des lambeaux pleins de sang, et des
 membres affreux
 Que des chiens dévorants se disputaient
 entre eux.

ABNER

Grand Dieu!

ATHALIE

Dans ce désordre à mes yeux se présente
 Un jeune enfant couvert d'une robe écla-
 tante,

Որպիսի երբայեցւոցը քահանայք ըզգե-
նուն :
Տեսիլ իւր զարթոյց ըզնըւողեալ ոգիս իմ :
Իսկ իբրեւ ի միտս եղեալ²⁷ ի մահաբեր աղ-
մըկէս
Պըշնուի²⁸ նդ հեզ և ազնիւ պարկեշտագեղ
երեսս իւր ,
Ըզգացի յեղակարծումն²⁹ արինարբուս պո-
ղովատ³⁰
Ձոր նենգողն եհար մըխեաց ցերախակալն³¹
ի կըշտիս :
Այնչափ ինչ գունակ գունակ³² իրաց խառ-
նուրդք այլանդակ
Կըցկըցուն դիպաց յօդուած թերեւոս ձեզ
թըւիցին :
Ես ինքնին առ ժամանակ մի յամսթոյ եր-
կիւղիս՝
Արգասիս³³ համարեցայ տըխրատեսիլ գո-
լուոյ :
Բայց հոգիս իմ գերեալ³⁴ ի յիշատակս այ-
դոցիկ՝
Երկիցս անգամ ի քուն ըզնոյն տեսիլ յե-
րազեաց³⁵ ,
Երկիցս ա՛չք իմ տըրտմագինք տեսին հան-
դէպ նըկարեալ
Ըզնոյն ինքըն զայն մանուկ՝ միշտ ի խոցել
զիս յորդոր³⁶ :
Խոնջ ուրեմըն յորոց զիս խուճապէին ար-
հաւիրք³⁷ :
Առ Բահազ գնայի յաղերս՝ զի հըսկեսցի ի
կեանս իմ՝
Եւ առ յոտըս սեղանոց իւրոց հանգիստ ինձ
խընդրել :
Ձի՞նչ մըտաց մահկանացուացս՝ ոչ գործի-
ցեն ահափետք³⁸ :
Ի տաճա՛ր այսըր Հրէից մըղեաց աղգումն
իմըն զիս ,
Եւ անկաւ ինձ ի սիրտ³⁹ զԱստուած նոցին
առնել հաշտ⁴⁰ :
Ընծայիւք ցածուցանել համարեցայ՝ զցա-
սումն իւր
Թէ Աստուածն այն , զի՛նչ և է , դայցէ նո-
քիմք ի համբոյր⁴¹ :
Քըրմապետը Բահազու , մի՛ դընեք մեզ⁴²
հիքուլթեանս :
Մըտանեմ . ժողովուրդըն փախչի , զոհն առ-
նու գուլ⁴³ :
Քահանայն մեծ յիս դիմէ սըրտմտութեամբ
մոլեգին :
Մինչդեռ ինքն առ իս խօսէր , ո՛վ հիա-
ցումն , ո՛վ երկիւղ ,

Tels qu'on voit des Hébreux les prêtres
revêtus
Sa vue a ranimé mes esprits abattus;
Mais lorsque, revenant de mon trouble
funeste,
J'admirais sa douceur, son air noble et
modeste,
J'ai senti tout à coup un homicide acier
Que le traître en mon sein a p ongé tout
entier,
De tant d'objets divers le bizarre assem-
blage
Peut-être du hasard vous paraît un ouv-
rage.
Moi-même quelque temps, honteuse de
ma peur,
Je l'ai pris pour l'effet d'une sombre va-
peur.
Mais de ce souvenir mon âme possédée
A deux fois en dormant revu la même
idée;
Deux fois mes tristes yeux se sont vu re-
tracer
Ce même enfant toujours tout prêt à me
percer.
Lasse enfin des horreurs dont j'étais
poursuivie,
J'allais prier Baal de veiller sur ma vie,
Et chercher du repos au pied de ses au-
tels:
Que ne peut la frayeur sur 'esprit des
mortels!
Dans le temple des Juifs un instinct m'a
poussée,
Et d'apaiser leur Dieu j'ai conçu la pensée;
J'ai cru que des présents calmeraient son
courroux,
Que ce Dieu, quel qu'il soit, en devien-
drait plus doux.
Pontife de Baal, excusez ma faiblesse.
J'entre; le peuple fuit, le sacrifice cesse,
Le grand prêtre vers moi s'avance avec
fureur:
Pendant qu'il me parlait, ô surprise! ô
terreur!

Տեսի զնոյն ինքըն մանուկ ընդ իս մահու
սպաւնալից
Որպիսի անհեղ անուրջքն ի միտս ըզնոյն նը-
կարեաց :
Տեսի զնա , նոյն կերպարանք , նոյն և հան
դերձ կըտաւի ,
Ճեմելիք ոտիցն¹⁴ և աչք , նըկարագիր հա-
մօրէն .
Նոյն նա է : Զոյգ¹⁵ առ մեծի քահանային
ընթանայր .
Բայց իսկոյն անհետ ըզնա յաչաց իմոյ ա-
շարին¹⁶ :

Թարգմ. Հ. Ա. Կ. ԲԱԳԻՐԱՆՈՒՆԻ

Ճաշակ հին և նոր ողբերգութեանց

ԳՈԹՈՂ . ՀԱՆ . Ա . ՏԵՍ . Ե .

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ

1. Խաւարակուռ . սաստիկ միմի . 2. Արհաւիրք
սոսկում . 3. Ճոխապանոյն . շատ աղուոր զորդ . 4. Զուտուրիւն . թշուառութիւն . 5. Անա-
ւագել տկարացնալ . 6. Պերճաւմ պալատ . 7. Անգոյր . երեսի ներկ . 8. Իւարի . աչք . նարի (բաւթը) . 9. Շպարել . երա-
ներկել . 10. Անկարկաս կարտիւն շրանոյ . շնորոգ
ուսոյ . ի դարման ինչ անկարկաս բեմամանց հասա-
կին . հաւաքն աննորոգս թշուառութիւն (դէմին
գնձիւնները) . 11. Զամցուցանել . 12. Արու . ստուեր
ոգի . 13. Կոտանալ . ծախի . 14. Զգել . երկնայն . 15.
Փաւել . փաթկուել . 16. Գիրկ ընդ զիրկ . գրգռել . 17. Քամնելի . զարհուրելի . 18. Խաւարակոյս . իրա-
խանութիւն . 19. Զոհիլ . քայլարիւն . 20. Զոհիլ . միտ . 21. Գեւ . ցախ . 22. Զրճեալ պատ-
ար . 23. Լափել . 24. Զմեւում . 25. Զմեւում . 26. Լուսեւում . 27. Ի միտս լինել . 28. Զմեւում . 29. Զմեւում . 30. Զմեւում . 31. Զմեւում . 32. Զմեւում . 33. Զմեւում . 34. Զմեւում . 35. Զմեւում . 36. Զմեւում . 37. Զմեւում . 38. Զմեւում . 39. Զմեւում . 40. Զմեւում . 41. Զմեւում . 42. Զմեւում . 43. Զմեւում . 44. Զմեւում . 45. Զմեւում . 46. Զմեւում .

ՄԻՆԻՍՏՐԱՆԻ

J'ai vu ce même enfant dont je suis me-
nacée,
Tel qu'un songe effrayant l'a peint à ma
pensée.
Je l'ai vu: son même air, son même ha-
bit de lin,
Sa démarche, ses yeux, et tous ses traits
enfin:
C'est lui même . Il marchait à côté du
grand prêtre;
Mais bientôt à ma vue on l'a fait dispa-
raître:

RACINE. ATHALIE. ACTE II. SCÈNE V.

— ❧ —

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՒՆԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆ (1)

(Պէրպէրեան վարժարանի մէջ աւանդեալ
դասուց ամփոփումն) :

ԴԱՍ Բ. (Շար .)

ԻՍՏԱՅԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՔ . — ԱՐՏԱԿԻՆ ԸՄԲՈՆՈՒՄՆ .

9. Ըմբռնումն և զգացողութիւն . — Հատ
որում արտաքին ըմբռնումն տեղի ունի ըզ-
գայարանաց , այն է արտաքին առարկայից
զգայարանաց վրայ գործած ազդեցութեան
միջոցաւ , ուրեմն սկզբն է համարել թէ ըմ-
բռնումն զգացողութիւն մ'է և թէ ծանո-
թութիւնը զգացողութեան արդիւնք է ,
որպէս կը հաստատէր տասնեւութերորդ
դարու իմաստասիրութիւնն Գոնտյէնազի
հետ : Ո՛չ , ըմբռնումն և զգացողութիւն
տարբեր իրողութիւններ են , առաջինն ի-
մացական եւ երկրորդն զգացական : Առաջ-
նոյն մէջ տալուորութիւն կրող էակն իրմէ
յուրառարկայի մը ծանօթութիւնն կ'ստա-
նայ , երկրորդին մէջ ինքզինք հաճոյ կամ
անհաճոյ կերպ վ զգածեալ կ'զգայ միայն ,
ենթակայն իւր տալուորութիւնն իւր ան-
ձին միայն կը վերաբերէ : Արդարեւ արտա-
քին ըմբռնումն երեւութիւն կ'ընկերանայ շատ
անգամ զգացողութեան երեւոյթն ալ , այս-
ինքն մի և նոյն ատեն որ միտքը ծանօթու-
թիւն մը կ'ստանայ՝ կրնայ զգայնութիւնն
ալ հաճոյ կամ անհաճոյ տալուորութիւն մը
կրել . բայց կան ըմբռնումներ , որք մեր ըզ-
գայնութեան համար անտարբեր են , և ըմ-
բռնումն այնքան տարբեր է զգացողութե-

(1) Տես թիւ 1, 2,

ե՛կ որ ո՛րչափ բուռն է սա՛ նա ա՛յնքան տը-
կար ու ազօտ է և մինչեւ իսկ բոլորովին կը
չքանայ. ըսել է թէ՛ զգացողութիւնն խառ-
նուելով ըմբռնման՝ փոխանակ զայն տե-
լու կը փնտսէ նմա: Արդարեւ կարի չողջողուն
գոյներ, չափազանց հնչուն ձայներ յստակո-
րէն չեն կարող ըմբռնուիլ: Ածելի մը ինչպէս
կ'երեւակայէ Վէպէր Գերման բնախօսն որ
մեղմիւ գրուել մեր մատանց ներքին ծայրին
վրայ, թոյլ կուտայ մեզ դաղափար մը կազ-
մել նորա ինչ ինչ յատկութեանց վրայ բայց
երբ յանկարծական հարուածով մը կարէ
մեր մարմինը, մեր զգացած սաստիկ ցաւին
մէջ ոչինչ կարող եմք որոշել: Աստ բմբռնու-
մը միայն կը նկատեմք, իբրեւ իմացական
երեւոյթ:

10. Մեր զգայարանք. — Ստորաբար հինգ
զգայարանք կը հաշուեն, ծաշակելիք, հո-
տոտելիք, Լսելիք, Տեսանելիք, Ծօշափելիք
բայց հոգեբանք գէթ մի զգայարան աւելի
հաշուել կ'առաջարկեն, այն է ներքին զգա-
յարան մը զոր կենսական զգայարան ալ կը
կոչեն: Այս զգայարանի գործարանք բոլոր
այն ջղերն են որք ամբողջ մարմնոյն մէջ կը
ճիւղաւորին, որք կը պատեն մեր ներքին
գործարաններն, մեր արեան խողովակներն
մեր ոսկերքն ու դնդերներն: Այնու կ'ըս-
տանամք մեր դնդերային առաւել կամ նուազ
հեշտ կամ գոռաւորին, առաւել կամ նուազ
զօրեղ կամ տկար գործունէութեան տպա-
ւորութիւնքն. այնու կ'զգամք մեր սրտի
բարակումներն, կարճ խօսքով՝ կ'ըմբռնեմք
մեր մարմնոյն վիճակն և այն առաւել կամ
նուազ դիւրին կամ տաժանագին եղանակն
որով կը կատարուին մեր մէջ կենսական
պաշտօններն: Այս զգայարանի տուած տը-
պաւորութիւնք սակայն առաւել զգացական
են քան հրահանգիչ թէ՛ և բուռն ազդարա-
րութիւնք, այլ կարի տարտամ և անորոշ՝
բուն ծանօթութեան գոյզն նպաստ միայն
կը մատուցանեն:

Նոյնպէս են նաեւ ճաշակելեաց և հոտո-
տելեաց զգայարանք, որք usneին զգայա-
րանք կը կոչուին, վասն զի համն ու հոտն
զորս նոցա միջոցաւ կ'ըմբռնեմք՝ հաճոյ կամ
անհաճոյ զգացողութիւնք են մանաւանդ և
ենթակային եղանակաւորմունք (modifica-
tion), իսկ արտաքին իրականութեան վրայ
անուղղակի կերպով միայն կրնան մեզ ծա-
նօթութիւն տալ: Ըստ որում մեր զգացած

ճաշակին կամ համին պատճառն ի մեզ չեմք
գտներ, այդ զգացողութիւնքն կը վերա-
գրեմք մեզմէ դուրս եղող առարկայից որոց
առթիւ կը կրեմք զանոնք: Այս երկուքն
կրնան անդական կենաց օժանդակ զգայա-
րաններ սեպուիլ, վասն զի, թէպէտ ընդ-
ազօտ, կը ծառայեն մեզ իրենց հաճու-
թեամբն կամ տհառութեամբ որոշելու բնդ-
հանրապէս ինչ որ սնունդ է և ինչ որ թոյն.
միայն թէ ինչ ինչ հիւանդութեանց մէջ
ճաշակելիքը կրնայ խանգարիլ, և հոտառու-
թիւնն անասնոց բողբոջատմամբ, որոց քով
կը հասնի հիւանալի նրբութեան, չատ քիչ
ծառայութիւն կը մատուցանէ մարդուն ո-
րոյ բնութիւնն չէ, եղած կուրաբար վարուե-
լու համար ի բնագդմանց, այլ մանաւանդ
կիրառութեամբ բանին:

Անմիջապէս որ շօշափելեաց զգայարանն
կը պատահի առարկայի մը կ'ըմբռնեմք որ
հոն բան մը կայ որ մեր խըն չէ՝ մենէ դուրս
բան մ'է, կ'աւենեամք ոչ եսին, նիւրին գա-
ղափարը, վասն զի այդ բան կ'ընդդիմանայ
մեր դնդերային գործունէութեան: Այսու
կ'ըմբռնեմք ուղղակի կերպով արտաքին
մարմնոց գոյութիւնը և անոց գլխաւոր և
կական հանգամանքը: Կ'ըմբռնեմք որ ինչ
որ կ'ընդդիմանայ մեզ, արածուն բան մը,
թէ՛ նա ձեւ մ'ունի, ըստ որում մեր շօշա-
փելեաց տակ կ'զգամք անոր տարածու-
թեան կէտերուն համեմատական դիրքն, և
թէ՛ կր շարժի, երբ տարածութեան ինչ ինչ
կէտերն փոխեն մեր շօշափելեաց տակ
իրենց կացութիւնն այլոց նկատմամբ որք
անշարժ կը մնան: Բաց աստի, շօշափելեք
կ'ըմբռնեմք նաեւ մարմնոց բարեխառնու-
թիւնը պնդութիւնը կամ կակղութիւնը,
սղորկութիւնն կամ անհարթութիւնն: Ըստ
որում մարմնոց յատկութիւններն շատ փի-
լիսոփայներէ կը բաժնուին երկու կարգի,
առաջական յատկութիւնք (qualites premi-
eres), որք են ընդդիմակացութիւն, տա-
րածութիւն և ձեւ, առանց որոց անկարելի
է ըմբռնել նիւթ կամ մարմին, և երկրոր-
դական յատկութիւնք (qualites secondaires),
զոր օրինակ, գոյն, ձայն, համ, հոտ, որք
կրնան մարմիններէ անջատ նկատուիլ և ո-
րոց ըմբռնումն զուրկ եղողներ (կոյրեր,
խուլներ, և այլն) չեն պակասիր այնու նիւ-
թոյ, արտաքին աշխարհի ծանօթութենէն,
շօշափելիքը կը նկատուի իրաւամբ ամենէն

կարևորն մեր զգայարանաց, վասն զի նա՝ միայն կուտայ իսկապէս նիւթոյ էական յատկութեանց ծանօթութիւնը, ընդդիմակաց տարածութեան մը և երեք մեկուսութեանց (dimension), մինչդեռ աչքը երկու մեկուսութիւնք միայն կ'ըմբռնէ: Ուստի եւ միայն շօշափելեաց զգայարանն ունենալով, դաստիարակութեամբ կարելի է լնուլըրրայլոց թերին, ինչպէս կը ցուցնէ Լօուա Պըռիման անուն ամերիկացի աղջկան օրինակը, որ, լինելով ի ծնէ խուլ և համր և կոյր, կարող եղած է միայն շօշափելեաց միջոցաւ (անշուշտ ենթադրելով ներքին զգայարանքն) սովորիլ կարգաւ և գրել, շարադրել երգեր ու աղօթքներ, խօսակցիլ այլոց հետ, ուսուցիչ լինել խուլ-համրերու դպրոցի մը մէջ և կ'ապրի տակաւին: Շօշափելեաց զգայարանն տարածուած է բոլոր մարմնոյն վրայ, բայց կարի յոյժ նրբացեալ ու կատարեալ է ձեռքին մէջ ու մանաւանդ մատանց ծայրը, ուր շօշափական պտուկները անհունապէս աւելի բազմաթիւ և հոծ են: Ձեռքը մատանց շարժնութեամբն և իւր իսկ շարժնութեամբն ի ծայր բազկին, սքանչելի գործիք մ'է ճշգրտելու շօշափման եւ այլ զգայարանաց իսկ տուած ծանօթութիւնքն, կաղապարուելով աւարկայից վըրայ վեր վերցնելով, սեղմելով զայնս եւ ամէն կողմով պտտելով նոցա վրայ և օտար մարմնոց մերոյն հետ յարաբերութիւնքն բազմապատկելով: Խորիմաստ է Անաքսագորայ՝ յոյն փիլիսոփային խօսքն «Մարդ կը խորհի, զի ձեռք մ'ունի:»

Լսելեօք կ'ըմբռնենք ձայներն ու անոնց զանազան աստիճաններն ու երանգները, անոնց մերձաւորութիւնը կամ հեռաւորութիւնն, անոնց ուղղութիւնը:

Տեսողութեամբ կը ճանչենք լոյսն ու գոյները, և անոնցմով մարմնոց շարունակեալ մակերևոյթը, որ է տարածութիւնը, և ձեւը, և կ'ստանամք արտաքին աշխարհի պայծառ տեսիլը. սակայն, որպէս դիտեցինք արդէն, տեսանելիքն տարածութեան միայն երկու մեկուսութիւնքն, երկայնութիւնն ու լայնութիւնը, մեզ կը ծանուցանէ: Լսելիքն կը կոչուի նաև քնկերակսի զգայարան (sens social), վասն զի սոցիմանն է լեզուին որ ընկերական հաղորդակցութեան գլխաւոր գործին է, և տեսանելիքն կը կոչուի միանգամայն արուեստագիտա-

կան զգայարան (sens artistique), վասն զի նկարչութեան, ճարտարապետութեան եւ քանդակագործութեան զգայարանն է, ձեւոց գեղեցկութիւնն տեսողութեան միջոցաւ կարենալով զգալի լինել հոգւոյն: Այս տեսակէտով լսողութիւնն ալ կրնամք կոչել արուեստագիտական զգայարան մը, քանզի բանաստեղծութիւն և երաժշտութիւն ալ ձայնը կը գործածեն իրեւ միջոց և գործի:

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՄՏԱՄԱՐՁԱԿԱՆ

Մարդ մը, ծանր և տարափոխիկ հիւանդութենէ մը բուժուելով, կ'ըսէր իւր բարեկամին. «Ինչո՞ւ այսքան մարդիկ սենեկիս մէջ. դու միայն պէտք է որ գտնուիս»:

ՄԵԿԱՌԻԹԻՒՆ

Այս խորիմաստ խօսքը անկեղծ բարեկամութեան մի լաւագոյն ապացոյցն է: Հիւանդը այնքան կը սիրէր իւր բարեկամը և ինքն ալ այնքան սիրելի էր նմա զի կը համարձակէր խնդրել անկէ ամէն զոհողութիւնն ունի իսկ նորա կեանքը:

ՎՐԻՊԱԿԻ Բ. ԹՈՒՈՅՆ ՄԷՋ

Էջ	Սիւնակ	Տող	Վրիպակ	Ուղիղ
48	Բ	23	ծայրը	ծոցը
48	Բ	41	աւատորմը	նաւատորմը
18	Բ	42	եւգինէ	եգինէ
49	Ա	3	պարանոցը՝ այժմ. պարանոցը՝ զոր այժմ	
49	Ա	32	Մոնդպաղիա	Մոնէմպաղիա
22	Բ	8	կ'սրբնայ	կ'անօրենայ

Արսոնաւէր Ա. ՍԱՔԱՅԱՆ

Տնօրէն—Խմբագիր

ՄԻՋՐԱՆ ԱՍՏԱՆԱՋ

Տպագր. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Կ. Պօլիս, Էսկի Ջալպիէ ֆասէսի, 64.